

UDK 37.02

ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ИНСОН МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ КАМОЛОТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ТОМОНЛАРИ

Махматқул Облокосимов

“Ижтимоий фанлар” кафедраси ўқитувчиси

Жиззах политехника институти

Mahmatkul Oblokosimov

Teacher of the Department "Social Sciences"

Jizzakh Polytechnic Institute

Аннотация: Мақолада инсон маънавий камолот мазмуни, уни шакллантиришнинг ўзига хос жихатлари ифодаланган.

Калит сўзлар: Маънавият, инсон, ахлоқ, фан ва техника, маънавий камолот.

Annotation: The article expresses the content of human spiritual perfection, specific features of its formation.

Keywords: spirituality, man, morality, science and technology, spiritual perfection.

Маънавият ва жамият бир-бири билан диалектик боғлиқ ва жамият маънавиятсиз бўлмаганидек, маънавият ҳам жамиятсиз юзага келиши, мумкин эмас. Маънавия инсонга ўзига хос бетакрор моҳият, имконият бахш этиб, жамият аъзоларини бирлаштириб, уюштириб туради, у шахсинг, инсоннинг халқнинг, давлатнинг, жамиятнинг кучи ва қудратидир. “Биз кейинги пайтда, минг афсуски, «маънавият» тушунчасининг обрўйини тушириб юбордик. Маънавиятга гўёки кераксиз нарсасиз муносабатда бўлдик. Бугун кўпчилик ёшлар онгини истеъмомчилик кайфияти, Ватан, эл-юрт тақдирига бепарволик, «оммавий маданият» кўринишлари эгаллаб олмоқда. Ўзингиз айтинг, ўз халқининг тарихини, маънавий ва диний қадриятларини ҳурмат қилмайдиган, уларни ҳимоя қилишга қодир бўлмаган одам ватанпарвар ва элпарвар бўлиши

мумкинми?” [1]. Инсоннинг моҳияти унинг жисмоний борлиғи билан эмас, балки маънавияти билан белгиланиб, маънавиятсиз инсон бўлмагандек, маънавиятдан ҳоли бўлган маърифатли, ривожланган жамият ҳам бўлмайди. Чунки кишилар онгида янгича фикрлаш бўлмаса, яъни фуқаролар дунёқарашида тафаккурида янги дунёқарашни шакллантирмай туриб, сиёсий-иқтисодий амалга ошиши қийин кечади ва режалаштирилган мақсадларга эришиш қийин кечади.

Жамият тараққиёти ва инсон маънавий камолотининг ўзига хос қуйидаги томонларини қайд қилиш мумкин. Биринчи Президентимиз И.А. Каримов таъкидлагандек, маънавият инсон қалибига она сути-ю, ота ўғитлари, авлодлар тажрибаси, жамоатчилик таъсири, маданий мерос, умуминсоний қадриятлар орқали сингади ва ҳаёт тажрибаси сабоқлари асосида мустаҳкамланиб, унинг шуурига кириб боради. Ирқидан, миллатидан, яшаётган аниқ жуғрофий шаритидан қатъий назар, инсон фарзандларининг барчасида, маънавий камолотнинг субъектив имкониятлари бир хилдир. Лекин шахс яшаётган давр, ижтимоий, сиёсий, маданий шароитлар билан тақозо қилинаётган объектив имкониятлар турлича бўлиши мумкин. Бу ҳам маънавий камолотнинг даражаси ва имкониятларига таъсир этади. Биринчидан жамият тараққиёти жараёнида турли мамлакатлар ва халқларнинг маънавий камолоти даражаси турлича бўлиши ҳам шу объектив имкониятлар, шароитлар, эҳтиёжлар билан белгиланади.

Иккинчидан, инсон маънавий камолоти жамият тараққиётининг муҳим таркибий қисми, ҳал қилувчи омилдир. Жамият маънавиятининг доимий равишда тараққий этиб бориши объектив қонуният бўлиб, шахс маънавий камолоти ҳам тарихий жараён ҳисобланиб, унинг ривожланиши учун доимо янги имкониятлар, эҳтиёжлар пайдо бўлаверади.

Инсон маънавий камолоти асосида адолатга таяниш ётиб, адолатли жамиятда комил инсонни тарбиялашга имкони яратилиб, комил инсонлари

жамият тараққиётини таъминлайдиган асосий омил ҳисобланади. Учинчидан, инсон ақли, ахлоқи такомиллашиб, фан ва техника ютуқларини, жамият тараққиёти тажрибаларини ўрганиб, ўзлаштириб боргани сари маънавий омилларнинг жамият ҳаётига бўлган таъсири тобора ортиб бораверади. Дарҳақиқат, жамиятдаги барча катта-кичик муаммоларнинг моҳияти ва уларнинг истиқболи масалалари даставвал кишилар онгида пишиб етилади, сўнгра турмушга тадбиқ этилади.

Абдулла Авланий ёзишича, ақл-идрокнинг тантана қилишига ишонмоқ лозим, чунки, “Ақл инсонларни пири комили, муршиди яғонасидир. Руҳ ишловчи, ақл бошловчидир. Инсон ақли ила дин ва эътиқодни маҳкам қилур, шариат хукмларига бўйсунди... Расули Акрам Набий саллолох алайхи вассалам шундай деганлар: “Эй инсонлар! Ақлингизга тавозе қилингиз, Сиз жаноби Хақ буюрган ва қайтарган нарсаларни ақлингиз ила билурсиз”[4].

Мутафаккирлардан бири: “ агар ақлиниг қули нафсининг жиловини ушласа, сени ёмон йўлларга кирмоқдан сақлар ҳар нарса кўп бўлса, баҳоси арзон бўлур, ақл эса илм ва тажриба соясида қанча кўпайса, қиммат баҳо бўлур”-деган. Инсонни улуғлаш, унинг қадрига етиш, айниқса ўсиб келаётган ёш авлодни ақл-идрокли, одобли қилиб тарбиялаш, уларни камолотга етказиш соҳасида Республикамизда бир қанча ишларни амалга оширмоқда.Дунё, инсон, ақл-заковат, маънавият- булар бир-бири билан чамбарчас боғлиқдир. Демак, инсон ўз ҳаёти ва фаолиятини мазмунли ўтказиш учун аввало ўзини ўраб турган борлиқни билши, юксак ақл ва тажриба эгаси бўлиши лозим. Чунки, инсон ақли ва унинг ҳаётида муҳим ўрин тутиш, ақл- идрок туфайлигина инсон донолик, теран фикр, ростгўйлик, тўғрилиқ, узоқни кўра билиш, нафсининг кўйига тушмаслик каби хусусиятларни амалга ошириш мумкин. Халқимизнинг "Ақл инсоннинг кўрки,"Ақл сувдан тиниқ, ойнадай равшан" каби нақллар бежиз айтилмаган.Шунинг учун ҳам ақл инсон учун ғоят олий неъматдир. Ақл

билан илм-маърифат эгалланади, касб ҳосил қилинади, дунё сирлари ўрганилади. "Ақл- юрак ичидаги нур, бу нур билан ҳақ ёки ноҳақ билиб олинади", "Ақл ўз соҳибини дунё маломатларидан қутқаради". Ақл кишининг ўз иродаси, қалби ва фикри асосида дунёвий, ҳаётий ҳақиқатларни англаш ва уларга ўз фаолиятида маънавий-инсоний нуқтаи-назардан амал қилишдир.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев “Сизлар энг тўғри йўлни – билим йўлини танлагансизлар. Ҳеч қачон ўқишдан, изланишдан тўхтаманглар. Вақт тез ўтади, эртага ҳаётда муносиб ўрин топишингиз, замонга мос мутахассислар бўлиб етишишингиз учун бугун ўқишингиз керак. Мен ишонаман, сизлар мутлақо янги авлод ёшлари бўлиб улғаясизлар, ота-онангиз, эл-юртингиз орзусини рўёбга чиқарасизлар. Чунки сизларда билим бўлади. Билим эса, кўп бор айтганимдек, ўтда ёнмайди, сувда чўкмайди. Яккаю ягона нажотимиз – илм” – дедиган эдилар. Давлатимиз раҳбари ёшлар замонавий илм-фан ва юқори технологияларни мукаммал эгаллаши зарурлиги, бунинг учун барча куч ва имкониятлар ишга солинишини таъкидлаган эдилар.

Фойдаланилган адабиётлар

1. ААвлоний. "Туркий гулистон ёхуд ахлоқ".Т. 1991. Б.28.
2. Абу Наср Форобий “ Фозил одамлар шаҳри ”.Тошкент.1993.
3. Tajibaev, M. A., & Rashidova, B. Y. (2022). the concepts of sustainability and instability in synergetics are an important principle. Scientific progress, 3(3), 930-933.
4. Kholbekova, M. A. T. U. (2022). Applications and developments of synergetics. Scientific progress, 3(3), 942-945.
5. Tajibaev, M. A., & Rashidova, B. Y. (2022). Content of the concept of synergetics. Scientific progress, 3(3), 938-941.
6. Kulmatov, P. M., & Tajibaev, M. A. (2022). Synergetic as a factor for the development of modern science. Scientific progress, 3(3), 925-929.

7. Tajibaev, M. A., & Kholbekova, M. U. (2022). Synergetic methodology serves humanity. *Scientific progress*, 3(3), 934-937.

8. Abdurashidovich, T. M. (2022). Yoshlarda sinergetik dunyoqarashni shakllantirish omillari. integration of science, education and practice. *scientific-methodical journal*, 3(3), 203-207.

9. Azimova, S. Y., & Tojiboev, M. A. (2021). improvement of spiritual and educational work it is our important task. *Scientific Progress*, 2(5), 544-548.

10. Melikuziyevich, K. P., & Abdurashidovich, T. M. (2021). State and community management-as a priority task in the appeal. *International journal of discourse on innovation, integration and education*, 2(2), 133-136.

11. Tursunmuratovich, A. J., & Abdurashidovich, T. M. (2021). Ensuring the rule of law-as an urgent direction in the appeal. *International Journal of Discourse on Innovation, Integration and Education*, 2(2), 164-169.

12. Kulmatov, P. M., & Tajibayev, M. A. (2021). Interaction of moral, aesthetic and ecological education. *Scientific progress*, 2(1), 1149-1154.

13. Melikuziyevich, K. P., & Abdurashidovich, T. M. (2021). International peace as a universal value. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 1(02), 73-78.

14. Tajibaev, M. A., & Akhmedov, J. T. (2021). The young spiritual-moral of the global network effects on education. *Scientific progress*, 1(5), 708-711.

15. Axmedov, J. T., & Tajibayev, M. A. (2021). Young people from different information attacks care is a requirement of the time. *Scientific progress*, 2(5), 549-553.

16. Ruziyev, A. (2021). Дунёқарашда тарихий хотира ва онгнинг ўзаро деалектикаси. *Научно-просветительский журнал "Наставник"*, (2), 187-193.

17. Рўзиев, А. (2020). Амир Темур қарашларида сиёсий-ҳуқуқий ғояларнинг ақс этиши. *Научно-просветительский журнал "Наставник"*.

18. Rizaev I. Synergetics in Social Systems and its Possibilities // *Global Scientific Review*. – 2022. – Т. 10. – С. 62-69.